

ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА АДАПТАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для всіх сфер суспільного життя, зокрема для освіти. Освітня система опинилася в умовах, коли необхідно забезпечувати безперервність освітнього процесу, зберігати його якість і підтримувати емоційне здоров'я його учасників, попри постійну небезпеку.

З початком повномасштабної війни заклади освіти України перейшли на дистанційний або змішаний формат навчання. Це дозволило мінімізувати ризики для життя та здоров'я здобувачів освітніх послуг, особливо в регіонах, що перебувають під постійними обстрілами. Однак такий формат ставить перед викладачами та адміністраціями закладів нові завдання, включаючи забезпечення якісного доступу до інтернету, надання технічних засобів і створення сучасних навчальних матеріалів [4].

Попри складнощі, освіта продовжує відігравати ключову роль у розвитку суспільства. Вона не лише передає академічні знання, а й формує цінності та готує молодь до активної участі у відбудові держави [3]. Сьогодні заклади освіти виконують не лише освітню, а й соціальну функцію, стаючи осередками підтримки для дітей і молоді, які пережили травматичний досвід війни.

Стійкість і згуртованість нації значною мірою залежать від того, як освіта виконує свою соціальну роль у кризові періоди. З одного боку, освіта підтримує існуючі суспільні інституції і процеси, з іншого — вона повинна адаптуватися до нових реалій, формуючи ефективні підходи до навчання та виховання, що відповідають вимогам довготривалих кризових ситуацій.

Війна в Україні продемонструвала, що освіта є не лише засобом передачі знань, але й важливим інструментом формування колективної свідомості. Вона набуває особливої соціальної відповідальності, ставши невід'ємною частиною процесу виховання нових поколінь, які зможуть активно долучатися до відбудови суспільства після війни. У цей складний період роль освіти стає ще важливішою, оскільки вона формує у молоді стійкість, здатність до адаптації та відповідальність за долю країни.

Одним з найактивніших учасників цього процесу є студентська молодь, яка має вагомий роль у формуванні громадянської свідомості. Студенти часто стають ініціаторами змін, організаторами волонтерських і соціальних ініціатив, які не лише допомагають вирішувати нагальні соціальні проблеми, а й сприяють розвитку єдності та підтримки серед громадян [2].

Зклади освіти виступають важливою платформою для реалізації таких ініціатив. Вони надають студентам необхідні знання, навички та ресурси для

вирішення актуальних соціальних питань. Завдяки активній співпраці з громадськими організаціями та організації різноманітних соціальних проектів заклади освіти допомагають студентам стати частиною змін, що відбуваються в суспільстві. Більше того, ці ініціативи дозволяють молоді розвиватися, бути відповідальними громадянами, здатними впливати на покращення ситуації в країні.

В умовах війни соціальна відповідальність освіти виходить далеко за межі традиційних функцій навчання. Вона передбачає:

- Формування патріотизму через освітні програми, які розкривають історію України, роз'яснюють ідеї демократії, свободи та прав людини.
- Залучення студентської молоді до волонтерства, збору допомоги для військових, біженців, постраждалих громадян. Це сприяє розвитку емпатії, відповідальності та єдності.
- Підтримку громадянської активності, наприклад, через організацію освітніх заходів, де здобувачі освітніх послуг можуть обговорювати важливі суспільні теми, брати участь у проектах соціального спрямування.
- Заклади освіти дедалі частіше стають платформами для підтримки громадянського суспільства, організовуючи пункти гуманітарної допомоги, проводячи інформаційні кампанії чи навчання щодо безпеки в умовах війни.
- Освітні проекти спрямовані на допомогу малозабезпеченим сім'ям, підготовку до НМТ, а також на підтримку дітей з інвалідністю через організацію спеціальних курсів та лекцій.
- Екологічні ініціативи фокусуються на збереженні довкілля, озелененні територій та поширенні екологічної освіти серед молоді.
- Проекти для осіб з інвалідністю допомагають інтегрувати їх в освітній процес, надаючи підтримку для адаптації до навчання та праці [3, 4].

Активне залучення студентської молоді до соціальних проектів в умовах війни не тільки підтримує існуючі суспільні інститути, але й створює нові можливості для розвитку колективної свідомості, що є важливою складовою стійкості нації.

Проте реалізація соціальних проектів в закладах освіти стикається з низкою викликів. Одним із основних є нестача ресурсів для здійснення масштабних ініціатив, таких як фінансування та матеріальна база. Психологічний бар'єр, що виникає у здобувачів освітніх послуг, через низький рівень впевненості у своїх силах або відсутність досвіду організації проектів, також ускладнює ситуацію. До того ж, академічне навантаження та стрес, спричинений війною, можуть знижувати рівень зацікавленості студентів у соціальних ініціативах.

Особливе значення надається психологічній підтримці здобувачам освітніх послуг. В закладах освіти активно впроваджуються психологічні служби, програми емоційної грамотності та індивідуальні підходи до навчання, які допомагають адаптуватися до нових реалій. Важливо забезпечити учасникам освітнього процесу безпечне середовище, де вони

зможуть не лише отримувати знання, а й відновлювати психологічну рівновагу [4].

Освіта та матеріальна допомога відіграють ключову роль у забезпеченні соціального захисту молоді, особливо в умовах війни. Держава та міжнародні організації надають можливість безкоштовного здобуття загальної середньої та вищої освіти для переселенців і дітей, які постраждали від бойових дій. Це дозволяє молоді продовжувати навчання, навіть якщо вони були змушені покинути свої домівки. Окрім цього, фінансова підтримка у вигляді грантів і стипендій, допомагає студентам покривати витрати на навчання та проживання [3].

Особливу увагу приділяють студентам-переселенцям, яким надаються місця в гуртожитках або допомога з орендою житла завдяки державним та міжнародним ініціативам. Також важливою складовою є інклюзивна освіта, яка адаптує навчальний процес до потреб дітей з інвалідністю. Онлайн-заняття з сурдоперекладом, спеціальні умови для студентів із вадами зору та доступність освітніх матеріалів сприяють рівним можливостям для всіх [1, 4].

Окрім освітньої підтримки, молодь потребує соціальних гарантій та правового захисту. Держава забезпечує юридичну допомогу переселенцям, компенсацію оренди житла та матеріальну підтримку для покриття базових потреб. Важливим аспектом є право на безпечні умови навчання: освітні заклади зобов'язані облаштовувати укриття та впроваджувати дистанційне навчання в регіонах, де тривають бойові дії. Також ведеться активна робота щодо захисту від дискримінації, аби всі молоді люди, незалежно від статусу ВПО, інвалідності чи походження, мали рівний доступ до освіти та соціальних послуг [1, 5].

Кар'єрна підтримка та професійний розвиток є ще одним важливим напрямом соціальної допомоги молоді. Державні центри зайнятості пропонують тренінги, курси перекваліфікації та консультації, які допомагають молодим людям знайти роботу або адаптуватися до нових економічних реалій. Для тих, хто прагне розпочати власний бізнес, існують спеціальні грантові програми, такі як Ukrainian Startup Fund, а також фінансова підтримка від міжнародних фондів. Це створює нові можливості для професійного зростання та економічної стабільності молодого покоління [1, 5].

Поєднання освітніх можливостей, соціальних гарантій та кар'єрної підтримки дозволяє молоді отримати необхідну допомогу, розвиватися та впевнено будувати майбутнє навіть у складних умовах війни. Освіта та соціальний захист відіграють ключову роль у формуванні громадянського суспільства та адаптації соціальної політики до нових викликів. Завдяки правовим гарантіям, міжнародній допомозі та громадським ініціативам молодь має доступ до навчання, соціальної підтримки та професійного розвитку. Це не лише допомагає подолати кризу, а й сприяє активній участі молодого покоління у відновленні країни та зміцненню її соціальної стабільності.

Таким чином, у складних умовах війни освітня система виступає як фундамент для розвитку суспільства, сприяючи формуванню його цінностей, підтримуючи психологічне здоров'я нації та готуючи нове покоління до активної участі у побудові майбутнього України. Студентська молодь, будучи активним учасником цих процесів, здатна стати рушійною силою соціальних змін. Залучення молоді до соціальних проєктів не лише сприяє формуванню громадянської свідомості, але й підвищує соціальну відповідальність.

Заклади освіти створюють умови для розвитку та реалізації студентських ініціатив, надаючи платформу для їхнього впровадження. Водночас необхідно розробити ефективні механізми державної підтримки, включаючи фінансування та організаційну підтримку, щоб студенти мали реальну можливість реалізовувати свої ідеї та впливати на зміни в суспільстві. Ці кроки сприятимуть не тільки відновленню країни після війни, а й створенню стійкого та згуртованого громадянського суспільства, здатного ефективно реагувати на виклики сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Верховна Рада України від 20.10.2014 № 1706-VII
2. Громадянське суспільство України в умовах війни: звіт з комплексного соціологічного дослідження. Лютий 2024. Київ: КМІС, 2024. 168с. URL: <http://surl.li/ikwwwx>
3. Освіта під час війни: настрої та преференції українців – Режим доступу: dif.org.ua
4. Соціальна відповідальність університету в умовах війни в Україні – Режим доступу: chasopys-ppp.dp.ua
5. ЮНІСЕФ Україна. Психологічна підтримка в умовах війни. <https://unicef.org.ua>